

ΜΗΤΗΡ ΘΕΟΥ

I

«Χνούδια και πούπουλα, μικρά φτερά, ξυλάκια, φύλλα,
"Όσα σωρεύει τὸ πουλί στοῦ δάσου τῆ μαυρίλα

Καὶ πηγαινόρχεται ἀστραπή, στὴ γῆς ν' ἀδράξει κάτου,
Μιά λαμπερὴ ἀλογότριχα, λίγο μαλλι προβάτου!

"Α! τούτη ἡ ζέστα εἶνε βαθιά, δὲ μιάζει λές, ἐκείνη,
Ποῦ μέσα στοῦ ἡλιου τὴν πηγῆ, σὰν κύκνοι πλένε οἱ κρήνοι.

Αὐτὴ εἶνε ρόδο, π' ὄγινε, καὶ π' ὄλο μεγαλώνει,
Σὲ μεταξένιο κέντημα, καιρούς, μὲ τὸ βελόνι·

Κάθε γωνιά του, ἀνασχωτὴ μ' ὀλάκερο νυχτέρι,
"Όλο χρυσὸ, ποῦ πιά δὲν εἶνε ρόδον, εἶνε ἀστέρι!

Ποῦ πιά εἶνε τ' ἄστρο τ' ὄρθρινὸ κι' ὁ λύχνος στὸ σκοτάδι
Καὶ τὸ καντύλι τῆς Κυρᾶς, πάντα γιομάτο λάδι,

Ποῦ μὲς στὴ σιὰ, κρεμάμενον ἀπὸ τὴν περιστέρα,
Τῆ νύχτα ἀνοίγει καὶ μπουμπούκι σφίγγει τὴν ἡμέρα!

Πούπουλα, χνούδια, ὅ,τι στὴ γῆς ἀνάλαφρο ἔχει μείνει
Νὰ μοῦ φολιάσει φτάνει τῶν αἰσθήσεων τὸ καμίσι,

"Όσο δὲ φτάνει νὰ μοῦ ἀνάψει πόθο τὸ λιοπύρι,
Κι' ὅσο δὲν καίει τὰ κόκκαλα τὸ χωνευτήρι!

Ἐδῶ εἶνε τ' ἄνθος τὸ μικρό, μπρὸς στὸν κλειστὸ πυλῶνα,
Καὶ τὸ νερὸ τοῦ πηγαδιοῦ, ποῦ γλαιίνει τὸ χειμῶνα!

Ἐδῶ εἶν' τῆς μυρμηκοφωλιάς τὸ καστανὸ τὸ χῶμα,
Λαγαρισμένο σὰν ἀφρὸς καὶ στεριωμένο ἀκόμα!

Ἄ! καὶ ζεστό εἶνε, σὰν ἡ γῆς, μιὰ σπιθαμὴ ἀπὸ κίτου,
Κι' ὡς τὸ πουλὶ π' ἀποκοιμιέται πίσω ἀπ' τὰ φτερά του!

Κι' εἶν' ἡ εὐωδιά του ἔτσι βαθιά, σὰν τὸ βιβλίον, ποῦ μέσα
Στὰ φύλλα του, ἔκλεισεν ἀνθῶν χιλιάδων τὴν ἀνέσα,

Κ' αἰῶνες περάσαν πάνω του, κι' αὐτοὶ ποῦ τᾶχαν βάλει,
Σ' ἀχνῆς εἰκόνες βρίσκονται κλειστές, μὲς στὸ κρουστάλλι!

Κι' εἶνε σὰν πέπλος, ποῦ μεινε σὲ σπιτικὸ σεντούκι,
Π' οὐταν γιομάτο μύγδαλο, καρύδι καὶ φουντούκι,

Καὶ σὲ μικρὸ κομπόδεμα, γιὰ τ' ἀγγοῦ τὰ νιάτα,
Σφιχτοδεμένα, τὰ φλωριά καὶ τὰ Κωνσταντινάτα!

Ἄ! τούτη ἡ ζέστα, ἀπ' τὸ θεὸ μονάχα εἶνε βγαλμένη,
Ἄκόμα καὶ τὸ θάνατο ἡ ψυχὴ μου να ὑπομένει,

Τῶν ἀδερφῶν τὸ θάνατο καὶ τῶν δικῶν, κι' ἀκόμα
Ἐκείνου ὁποῦ μᾶς ἔδινε, καὶ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα!

Ἄ! τούτη ἡ ζέστα πιά, δὲ μιάζει καμμιάν ἄλλη,
Γιατὶ ἂν κρατήσω μέσα στὶς δυὸ φοῦχτες τὸ κεφάλι,

Πότε τὸ νοιώθω σὰν πηγὴ καὶ πότε ὡσὰν καμίνι.
Ζεῖ ὁ σπόρος, ζεῖ, τοῦ ἀθάνατου καὶ μέσα μου ἔχει μείνει!

Ζεῖ ὁ σπόρος ὅλων τῶν ἀνθῶν καὶ ἡ μυστικὴ τους μάνα
Μιλιά δὲν ἔχει μέσα μου, μὰ βόγγει ὡς ἡ καμπάνα,

Ὡς ἡ καμπάνα ἡ βροντερή, ποῦ μὲ τὰ μεσημέρια,
Στὶς στέγες κάνει νὰ τρεμοπετᾶν τὰ περιστέρια!

Κι' ἂν κλείσω καὶ τὰ βλέφαρα, τὴ βλέπω ὦ, πόσα, πόσα,
Τριγύρω ἀπ' τὸ καντύλι της, τοῦ σκοταδιοῦ τὰ κρόσσια,

Καὶ τῶν ματιῶν της ἡ ἄβυσσο, κι' ἡ ἀσάλευτή της ὄψη,
Σὰ σπάθα, ποῦ μπορεῖ καὶ τὴν καρδιά στὰ δυὸ νὰ κόψει!

Ὡσὰν ἀητίνα κάθεται μὲς στὴν ἀητοφωλιά της.

Ἄπὸ τῆ γέννα ἐσκώθηκε, κι' ἀπάρθενη ἡ κοιλιά της!

Λεχῶνα στέκει ἀσάλευτη, μὲς στὴν ὑπομονὴ της,
Σφίγγοντας, ὡς ἄνέο λιόνταρι, τὸ μονογενὴ της!

Μὲ τῆς λεχῶνας τὴ ματιὰ, ποῦ διαπερνάει τὴν πλάση,
Καὶ δὲν ἀφίνει, ἀκοίμητη, κανέναν νὰ πλησιάσει,

Ἄν ἴσως καὶ δὲν ἔρχεται, στὰ χεῖλια του νὰ πάρει,
Τοῦ γιοῦ της, ποῦ ἀπ' τὸ σκέπασμα περσεύει, τὸ ποδάρι!>

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

ΠΡΟΠΛΑΣΜΑΤΑ

ΤΟΥ

“ΙΕΡΟΥ ΔΕΙΛΙΝΟΥ,”

Τὸ σύνολο τῆς ὅλης ἐργασίας τοῦ θὰ σχηματίσῃ τὸν «Ἀρχικὸ Λόγο» πρέπει νὰ στηρίζεται στὴν ἀρχικὴν ἰδέα, τοῦ στάθην αἰτία νὰ δημιουργηθῇ, καὶ ἡ ἐξέλιξί του νὰ πορεύεται συγκρατητὰ καὶ τέλεια ἰσορροπημένη.

Ἡ ἀρχικὴ ἰδέα εἶνε τὸ τελείωμα ἐνοῦ ὀρίζοντα ὅπου ἀργότερα θ’ ἀνατείλουν φυσιολογικὰ ὅλα τὰ θαυμάσια μιᾶς νέας θεωρίας.

Ἐάν ἀκολουθήσῃ τὸ δρόμο τοῦ χαράζοντα τὰ «Προλεγόμενα» καὶ ὁ «Νάρθηκας τῆς Ζωῆς» (ἡ γνώση τους ἀπαραίτητη γιὰ τὴ κατανόηση τοῦ τρίτου μέρους) θὰ δῆς πόσο φυσικὰ γίνεται ἀναγκαῖος ὁ ἐρχομὸς τοῦ «Ἱεροῦ Δειλίνου».

Πολλοὶ θέλοντας νὰ ψέξουν με μίλησαν γιὰ τὰ δύο πρῶτα μέρη τονίζοντας τὴ σκοτεινότητά τους καὶ τὴν ἀνάγκη πρὸς τελειωτικὴ κατανόηση σχολίων. Πάντοτε εἶχα στὸ νοῦ μου, ἀφοῦ τελειώσῃ ὅλο τὸ ἔργο «Ἀρχικὸς Λόγος», νὰ συνθέσω ἕνα μεγάλο σχόλιο «ὁ Ἱερούργος» ὄχι ἀναλυτικὸ καὶ βοηθητικὸ αὐτουνοῦ, ἀλλὰ τῆς ὅλης δημιουργίας τοῦ αὐτοῦ ἐρχεται ὡς βάση τῆς· τότε εἶνε βέβαιο πῶς θὰ μπορούσαν νὰ νοιώσουν πόσον ἀπλὸ καὶ ἰσορροπημένον εἶνε.

Πάντα τόσο σπάνιο στάθην σὲ κᾶθε ἐποχὴ νὰ προσεχτῇ ἡ βάση ἐνοῦ μελλόμενου ἔργου, σχεδὸν ἀδύνατο, καὶ ἂν προσεχτῇ τόσο δύσκολο ν’ ἀρμονιστῇ κανεὶς στὲς ἀρχές τῆς, ὅταν αὐτὲς ἀπὸ ἰδιαίτερο ἐπιταχτικὸ σκοπὸ παρουσιάζονται ὅπως εἶνε καὶ ὄχι νοθευμένες με λογῆς ὑποταγὲς στοὺς φορμαρισμένους κανόνες μιᾶς τέχνης. Καὶ σ’ αὐτὸ τὸ σημεῖο πρέπει νὰ ξεταστῇ τὸ πόσο αὐτὸ τὸ ἔργο μπαίνει σ’ αὐτὴ ἢ σ’ ἐκείνη τὴ τέχνη γιὰτὶ πολλὰ φορὰς τὸ ἐξωτερικὸ μᾶς ξεγελά. Ἐάν θὰ μπορούν νὰ καταταχθῇ στὰ ἔργα τέχνης, ἢ παρουσιάζει τὴν ἀνάγκη νὰ ξηγηθῇ ἀλλοιῶς καὶ νὰ δημιουργηθῇ νέο εἶδος γιὰ νὰ τὸ περιλάβῃ. Μοῦ φαίνεται πῶς στὴ τελευταία κατηγορία μπαίνει ὁ «Ἀρχικὸς Λόγος».

Ὁ πρόχειρος καὶ ἀσχολίαστος ὀρισμὸς τοῦ ἔδωκα κᾶποτε τῆς ἐργασίας μου μπορεῖ νὰ χρησιμώσῃ τώρα γιὰ νὰ βάλῃ ὄρια γύρω τῆς ἀπολυτικῆς σκέψης ντυμένη τὸν ἱερούργικὸ μαντῦα τῆς ποίησης. Ἡ ποίηση φαντάζει ὡς μέσο, ὁ σκοπὸς μακρινὸς καὶ ἡ στιγμή ἀκατάλληλη γιὰ νὰ εἰπωθῇ.

Παίρνει κανεὶς μεγάλο βᾶρος λαβαίνοντας τὴ ποίηση ὡς μέσο γιὰ νὰ φτάσῃ τὸ σκοπὸ του. Ἡ κατηγορία εὐκόλη καὶ τὰ ὄπλα γνώριμα τοῦ θὰ τὸν τοξέψουν, ὅμως ἂν κᾶποτε με τὸ καιρὸ ἀγγίσει τὸ ποθούμενο, θὰ δείξῃ πῶς ἡ ἐλεύτερη ἰσορροπία ὑψώνει τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ἀφίνει νὰ κινηθῇ στὴ χώρα τῶν θαυμάτων τὴν κλειστὴ γιὰ τοὺς ἄλλους.

Ἐάν τὰ «Προλεγόμενα» ζητᾶν νὰ παρουσιάσουν μιὰ γαλήνια ἐνατένιση τῆς ζωῆς, βγαλμένη μὲς ἀπὸ τὸ κόσμον τοῦ μᾶς τριγυρίζει, ἀπὸ τὴ ζωὴ μας, καὶ κατορθώνουν νὰ δείξουν τὸν ἄνθρωπο, στοὺς κύκλους τῆς ἐνέργειάς του, τοῦ παρουσιάζουν, ἀρκετὰ ὑψωμένο, δηλαδὴ με συνείδηση τῶν κινήσεών του καὶ ὡς ἀκολουθίμα τὸ γαλήνιο ἀντίκρουμά τους, δὲν σκοπεύουν παρὰ πῶς νὰ τοιμίσουν μιὰ ψυχικὴ κατάσταση ὄριμη γιὰ νὰ δεχτῇ τὸ δεύτερο μέρος.

Τὰ τέσσερα μέρη ἀλληλοδεμένα πορεύονται ὡς ὅτου νὰ ξαναγεννηθοῦν σὲ μεγαλειότερη ἔκταση καὶ ὕψος στὴ κατοπινὴν ἐργασία.

Σὲ ἀξιόλογη μελέτη τοῦ ὁ Στέλιος Χιλιαδάκης* φροντίζει νὰ δείξῃ τὸ συνδυτικὸ κρῖκο τῆς πρώτης ἐργασίας μου με τὸν «Ἀρχικὸ Λόγο» καὶ θαυμαστὰ τὸ πετυχαίνει. Σήμερα μπορῶ θαρορετὰ νὰ τονίσω πῶς αὐτὸ τὸ ἔργο μου στέκεται πρόδρομος νὰ ποῦμε τῆς ὑστερήσῃ μου δουλειᾶς.

Ἐχω πάντα ὑποσημειωτικὰ ὑπ’ ὄψει μου πῶς ἄσχημα θὰ χτυπήσῃ τ’ αὐτὰ τῶν σοφῶν ἢ μικρῆ αὐτοεξέτασή μου. Ὅμως ἀναγκάστηκα ἀπ’ τὰ χαρτιά μου νὰ τὴ σύρω καὶ τὴ παρουσιάσω, ἔχοντας στὸ νοῦ, ὅτι αὐτὸς τοῦ στέκεται στὸ ὕψος τοῦ σκοποῦ του, αὐτὸς μόνον κρατᾶ τὸ σκῆπτρον τῆς εἰρωνείας.

Τὸ δεύτερο μέρος «ὁ Νάρθηκας τῆς Ζωῆς» με τὸ προλογιστικὸ ἐπιγράμμα του δείχνει πῶς μόνον ἐλεύτερον πνεῦμα, δίχως τεχνικοὺς σχολαστικισμοὺς καὶ ἐπιπόλαιες κρίσεις, θὰ μπορούσε νὰ καταπιαστῇ με τοὺς ἀξεδιάλυτους αὐτοὺς γρίφους!

Ἐπ’ αὐτὸ σοβαρὸ ὕψος, τῶν εἴκοσι δύο αὐτῶν κομματιῶν τοῦ βγῆκαν ἔτσι ἀπεριποίητα καὶ ἀχτένιστα γιὰ τὰ μάτια τῶν πολλῶν γιὰ τοὺς λίγους ὅμως ἀρμονικὰ λογαριασμένα καὶ τέλεια ἰσορροπημένα, τῶν κομματιῶν τοῦ δείχνονται ἅν ἐπιγράμματα, ἀναβρῦζει ἡ σκέψη τοῦ ἴσως θὰ κυβερνήσῃ ἀργότερα τὴν ἐξέλιξη τοῦ Δημιουργοῦ, ὅπως:

Δούλευε, με τοὺς ὀργασμοὺς τῶν παλμῶν, τὴ μορφὴ σου
Στοὺς οὐρανοὺς, ἀνάγλυφον, τῆς Ζωῆς, κόπος ἄξιος,

* Λίνος Καρζῆς καὶ τὰ προπλάσματά του. Ἀθήνα 1917.

Ὡς τὸ δαίλι π' ἀφάνταστη θὰ δονήσῃ πλημμύρα

Τὶς στοῦς τῶν φρενῶν σου

ὁ ρυθμὸς τοῦ καλοῦ π' ὄδηγᾷ σε Θεοῦ.

ἦ

Ὡς κάτω ἀπὸ τ' ἀνάλαφρο χιτῶνι φτερουγίζει

Τὸ νέο σὲ χυμὸ κορμί. Λάμπ' ἔτσι μεσ' τὸ Νόμο:

«Ὁ Λογισμὸς μου ζυγοστάτης

ὑψώνεται ἄγρυπνος στὸ φῶς

καὶ πάνω ἀπ' τὸ ῥογῶμα τοῦ δλέθρου

εὐφραίνει τον ἢ ἀπαντοχὴ

τοῦ μελλάμενου θέρου »

καὶ

Πρὶν νὰ χαλκίψῃ σου ὁ παλμὸς τοῦ πάθους, ζεῦγλα.

Ἄκου, τὸν ἄφραστο ρυθμὸ τοῦ ὕμνου στὸν ἄντρα:

«Στὸν ἴσκιό ἀσπίδας χάλκινης ἀνθίζει ὁ νοῦς.»

Καὶ πάσχισε, δραματιστὴς ἔνθεος,

Στῆς ἱερῆς τὸν αἰθέρα

Ν' ἀρμονιστῆς ζωῆς.

Σὲ μιὰ ὀμιλία μὲνα διαλεχτό μου φίλο ἦρθε τὸ ζήτημα τῆς φόρμας στὴ μέση, καὶ τὸν ἔκανε νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι στὸ Νάρθηκα ὑπάρχουν ἀληθινὰ περισσότερα ἀπὸ ἄξια προσοχῆς μέρη, μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι ἡ φόρμα τους δὲν ἀντοποκρίνεται τέλεια. Τότε ἀναγκάστηκα νὰ τοῦ μιλήσω παραβολικὰ λέγοντας. «Ἄν οὐ νέος-Ρωμαῖος πηγαίνοντας στὴ συνάντησι τῆς Ἰουλιέτας-Ἰδέας περιμένεις νὰ σοῦ κρεμάσῃ ὀλομέταξή σάλα γιὰ ν' ἀνέβῃς σιμὰ της καὶ τὴν χαρῆς, δίχως σάλα δέ, θ' ἄφινες νὰ πηγαινάν χαμένες οἱ ἠδονικῆς ὥρες, ἀντὶς νὰ μεταχειριστῆς κάθε μέσο γιὰ νὰ τὴν ζυγώσῃς, ἔπαυες νὰ εἶσαι νέος καὶ ἄξιος ἀνώτερου προορισμοῦ».

Αὐτὰ εἰπώθησαν στὴν ὀμιλία μας. Γιὰ τοὺς κανόνες τῆς τέχνης μου θὰ μιλήσω, στὸν «Ἱερούργό.»

Τὸ τρίτο μέρος «Ἱερὸ Δαίλι» ἔρχεται νὰ συμπληρώσῃ τὰ δύο πρῶτα, εἶνε νὰ ποῦμε τὸ κύριο μέρος, γιὰ νὰ καταλήξῃ στὸν ἐπίλογο «Θεῖος Ὑμνος».

Δὲ φαντάζομαι πῶς ἄλλος προορισμὸς τῆς τέχνης μπορεῖ νὰ σταθῇ, ἀπὸ τὸ τελείωμα τοῦ τεχνίτη, ποῦ μέσα στὸν ἰσορροπημένον ὀρίζοντά του ἀρμονίζει τὶς πλέον ἐνάντιες ἀρχὲς ποῦ κινοῦν τὴ Ζωή. Ἔτσι παραδέχομαι τὸν ἀνώτερο τεχνίτη ὡς ὄδηγὸ πρὸς τὸν ὑψωμὸ τῆς φυλῆς του, ἀφοῦ πρῶτα ποτιστεῖ ἀπὸ ὄλους

τοὺς χυμούς της καὶ τοὺς παλμούς, ἀφομοιοθοῦν μέσα του καὶ δοθοῦνε σὲ μίαν ἄνθησι ὀλοκληρωτικὰ καινούργια—ὄδηγὸς καὶ ἀνανεωτῆς.

Ὁ Δημιουργὸς εἶνε ὀυθμιστῆς καὶ ὄδηγὸς ὄχι σάλπιγγα ποῦ μεταμορφώνονται οἱ πνοὲς τῆς Ζωῆς σὲ ἦχους. Στέκεται ἀπάνω ἀπὸ τὴ Ζωὴ καὶ ὡς πηλὸ τὴν πλάθει στὰ χέρια του, ἴσαμε ποῦ νὰ τὴν τοιμάσῃ ἀναγλυφικὰ πλασμένη, φωτεινὴ διεξοδὸ, καὶ σχετικὰ ἀπέναντι τῶν ἀρχῶν της, γαλήνια.

Οἱ ἀσχολίαστες αὐτὲς σκέψεις ἔρχονται στὸ νοῦ μου, πρὶν ἀραδιάσω λίγα λόγια γιὰ τὸ τρίτο καὶ κυριώτερο μέρος τοῦ «Ἀρχικοῦ Λόγου» εἶνε ἡ πρόδοσ τῆς ἐργασίας μου καὶ ἡ προπλασματικὴ μου διάθεσι.

Στὸ «Ἱερὸ Δαίλι» πρέπει νὰ δοθῇ ἡ ἀρμονία τῶν δύο προηγούμενων, δηλαδὴ, ἡ γαλήνια ἐνατένισι τῆς Ζωῆς, τοῦ πρώτου, καὶ ἡ ἐνόρασι, τοῦ δευτέρου, σὲνα σύμπλεγμα ποῦ κάτω ἀπ' τὴν ἐνότητά του νὰ αἰστάνεται ὁ προσεχτικὸς λογισμὸς τὴ προσέγγισι τῶν δυσκολογεφύρωτων προσπαθειῶν. Πρέπει ὡς ὠρίμασμα τοῦ ἐνὸς νὰ ἔρχεται τὸ ἄλλο, ὡς ὁ καρπὸς στὸ δέντρο. Ἡ βαθεῖα κατανόησι τῆς Ζωῆς νὰ νοιώθῃ ἀνάγκη ἰσορροπίας. Πρέπει νὰ εἰπωθῇ πῶς ἡ λατρεία τῆς Ζωῆς σὲ κάθε ἐκδήλωσί της εἶνε ὁ πλατὺς δρόμος ποῦ φέρνει στὸ νόημά της.

ΛΙΝΟΣ ΚΑΡΖΗΣ

ΑΠΟ ΤΗ ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΦΩΤΟΣ

ΦΕΓΓΑΡΙ

« Ἀστερες μὲν ἀμφὶ κάλαν σελάναν,
ἄψ ἀποκρύπτοισι φάεινον εἶδος,
ὅπου ἂν πλήθοισα μάλιστα λάμπει,
ἄργυρέα, αὐγαν »

ΣΑΠΦΟ

« Apparais, Soleil de minuit,
doux et terrible... »

LIVRE DE MORTS

Στιγμὴ ἱερή· ὦ πέταξε ξωπίσω ἀπ' τὸ βουνό,
τρεμάμενο καὶ πλέριο ἐσὺ φεγγάρι,
μαζί σου πόσο ἐπόνεσα, σὰν πρόβαλες χλωμό,
πανόμοιο μὲ πανάχραντο σουδάρι.

Ἄβέβαιο μὲς ἀπ' τοῦρανοῦ τὰ πλάτη ἀργοκυλᾶς,
δεμάτι ἀγνῶν δλάργυρων ἀκτίνων,
σὰ σκέψη ὄνθεις, παντοῦ τραγοῦδι δλόγυρα σκορπᾶς
ἀμίλητον, ψυθύρισμα λὲς κρίνων.

Κάθε σου τόνος, σάλπιγγα χρυσεῖ, γίνεται φῶς.

[Μὲ βῆμα ἀργὸ ἀκροπάτησε καὶ χάθη,
μὲς τῆς νυκτὸς τὰ φέγγη, ἴδια ἀλαφίνα,
ποῦ στὴ μονάξια φεύγοντας, τὴ νύχτα,
δίχως νὰ σειέται φύλλο, ἀποδειλιάζει,
κάποια σκιὰ ἀργοπέρασε καὶ χάθη,
μὲς τῆς σιγῆς τὰ φέγγη, ὠραία δοσμένη
στὸν ἑαυτὸ της...]

Ποιὸ θρίαμβο ἀνεπάντεχο, ποιὰ Νίκη ἀπόψε στέφεις;

Παντοῦ, σὰν ἥλιος χύνεται, σὰ φωνεινὴ πλημμύρα,
σὰν Ἄρμονία ἀνάχυτη, ψηλάθε παργοστάζει,
μιά μακρονὴ μὰ τρίσβαθη, τρεμοῦλα μυστικὴ
ψυχῆς λίγωμα, θάμπωμα ματιῶν—τὸ πᾶν δαμάζει,
στὴ σιγῇ, τὸ Πᾶν.

Μεστὴν ὁ λόγος, τὴ Σιωπῇ, βουβή, κρατάει στὰ χεῖλη—
παρθενικὸ κρυφόδοτο ἀρραβῶνα.

Μὲ τὰ φτερὰ ἀπαλότρεμα ἀπλωμένα,
φθασμένη ἀπ' ἄλλου κόσμου δλάσπρα βάρθη
πάνω στῶν Ἑλυσίων τῆς αὔρες, μένει,
γυμνὴ ἢ Ψυχὴ, τρεμάμενη, ἀπ' τὰ πάθη,
σὰ σὲ βωμὸν ἱκέτις, λυτρωμένη·
γύρω στοῦ μυστηρίου τὴ μέθη ἐχύθη·
σὰ στὴ χαρὰ τοῦ πάθου περιστέρι,
π' δλάσπρο ἀνθεῖ στὸ γαλανὸ τοῦ αἰθέρα,
τὴν ἴδια ὀρμὴ ῥιπίζοντας στάγερη,
ὄλη βυθίσθη ἀπότολμα στὴ Λήθη,
μὲ τὰ φτερούγια ἐκστατικὰ ἀπλωμένα·
τὴ συνεπέρνει ὁ Πόθος στὴν ὀρμὴ του.

Πρὸς τὴν πανίερη, ἄγγελε, γαλήνη σου ἐπιστρέφεις.

Μῆτε τραγοῦδι, μῆτε ἀχός, ἰνάσα
μῆτε, μπροστά μας νὰ ἡ Βασίλισσα,
εὐλαβικὰ τὰ χεῖλη ἐνώ σωπᾶσαν,
ὄλος μᾶτια τὴ φίλησα, τῆς μίλησα...

Μῆτε ἓνα ἀπόψε σύννεφο τὴ θλίψη σου ἔχει ἀγγίξει.

Βαθὺς Σκοπὸς ἀκούγεται, παρθένα
χαρὰ ἔπο μυστικὲς χορδὲς χυμένη,
μάγια ὑφασμένη, εὐῶδιασμα στὰ φρένα·
τάχα ἀπὸ πόθου ἀνάβρουσμα, ἀπὸ πλάνη
ὄνειρου, ὄλοι βουβοὶ εἴμαστε δεμένοι
στᾶδυτα τοῦ σκοποῦ μυστήρια; φθάνει,
κἂν εἰδῶλα, κἂν ὄνειρα, ποιὸς ξέρει...
ποιὸ μαγικὸ ῥαυδὶ μᾶς ἔχει ἀγγίξει;
ποιὰ τάχα ὀρμὴ σ' οὐράνια ὑψώσει μέρη;
διάπλατα ξάφνου ἀνοίγεται καὶ τρίζει
μ' ἀχὸ κρουστό, σὰν κροῦ νὰ σπάη κρουστάλλι
τοῦ μυστηρίου ἢ θύρα! κόσμε ὦ κόσμε
γονάτισε—τὰ μᾶτια ἄλλοῦθε στρέψε.

Γαλήνη ἀπάνω ἀπλώνεται,
στὸ κύμα, μῆτε ἀφρός,
μὰ ἀπὸ τὰ βάρθη ὑψώνεται,
ὦ ῥίγη — ὁ Στεναγμός!

ὦ Ζωή,
οὐρανικὸ κατέβασμα,
στὴν ἄβυσσὸ σου,
στὸ φῶς σου νέα ἀνέβασμα,
ὁ ῥυθμὸς σου.

Ἡ Φύση ἐξαυλῶνεται,
μεθάει ἀπὸ σκοπῶ,
ὅ,τι κρατάει ἐνώνεται
σὲ μάγο ἓνα Δεσμό.

Στὴν εὐτυχία ἀπλώνετε τὰ χέρια
μὲ κίνημα ἀλαφρὸ σάνεσση σφαῖρα,
φθασμένα πέρα ἐκεῖ, δίδυμα ταίρια,
Αἴσθησις ἐσύ, ὦ σὺ ψυχὴ δευτέρα,
Ἐρωτα ἐσύ, στὲς παραδείσιες χῶρες
λευκοφόρες πετοῦνε, ἀθῶα περνοῦνε,
χαρούμενες ἢ μιὰ τὴν ἄλλη, οἱ Ὄρες,
κύκνοι, ποῦ στὰ φτερά τους, νοτισμένα
δρόσο, κύμα ἀπ' ἀφρό, ξεχνιέται ὁ χρόνος
μέσα σὲ λάμψη ἀπάρθενη, σὲ μύρου,
σὲ μύρου σκόρπια νάματα λουσμένη,
διάφανη ξάφνου ἀπάστραψε καὶ φάνη,
σὰ νέα ἢ Πλάση, ἀνέγγιχτη, στὰ μάτια
δὲν ἀναπνέει κανεῖς, μήτε ἀνασαίνει,
ἄκου, μονάχα οἱ ζέφυροι ἀγρυπνοῦνε.

Αἰωνιότητα, ὦ στιγμὴ τοῦ Λυτρωμοῦ ἱερῆ,
τώρα ἀπλονότη, αἰσθητὴ — Θάνατε ἐσύ,
ἀβασίλευτε, τοῦ Θείου τὴν ἀγκαλιά.

Ὅ,τι ζῆ, πεθαίνει,
ὅ,τι πεθαίνει, ξαναζῆ,

Ἄγάπη!

Χάδι στὰ φύλλα πάλ्लεται τᾶγέρι,
μίλημα μυστικὸ σαϊθέρια πλάτη
ψυχῶν, ποῦ πόθος, πόνος, κρυφοπνίγει
μὲ πάχνη ἢ φύση ντύθηκε καὶ χαίρει,
κι' ὅλα σὲ παραδείσια χάρι σμίγει,

θεία χρυσοπηγή, πλούτια γιομάτη
τῶν οὐρανῶν σὰ νᾶνοιγαν οἱ θόλοι,
κάθε πνοὴ δειλιάρα—Ὁρθρος ἀκόμη—
λούζεται τοῦ μαῖοῦ τὸ δροσοβόλι,
τὸν Ὑμνο λέει· «ὦ μέθη, λαγγεμένα
μὲ φίλτρα ἀγνιστικά τὴν ἀνθησὴ μου
διπλοζώνεις!»· βουβὰ τὰ πάντα γύρου
σὰ σὲ μαγεία ὄνειρου βυθισμένα,
ἀκοῦν δετὰ τὴ Συμφωνία τοῦ ἀπείρου.

Φύση, χαμόγελο κλειστό, γλυκῆτατο ἓνα στόμα.

Γαλήνη ἀπάνω ἀπλώνεται,
στὸ κύμα μήτε ἀφρός,
μὰ ἀπὸ τὰ βάθη ὑψώνεται,
σὰ μουσικὴ, ὁ ῥυθμὸς!

Στὸν κόρφο ἀβρῶν χαρίτων ἀφημένη,
σὰ σὲ κρίνου εὐωδιὰ, νιὰ πεταλοῦδα,
σὰ σὲ κλαδί, τὴ νύχτα, μάγο ἀηδόνη,
ὄλο τᾶπόψε πέρασες ψυχὴ,
ἀπὸ σεμνὴ ἁρμονία πλημμυρισμένη·
ὦ πνεῦμα, ὦ γαύρη ἀχτίδα, κάποιο χέρι,
δῶρο τῶν ἀθανάτων, χάδι Ἐρώτων,
μὲ τὴ ψυχὴ τῶν ὄλων σ' ἔχει ἐνώσει
τὴν ἀμβροσία ἐσπέρα—σ' ἔχει φέρει,
μέσ' ἀπὸ κήπους αἴλους Ἐσπερίδων,
πρὸς τὸν ἀπόκοσμο Ἥλιο τῶν μακάρων,
πέρα ἀπὸ τᾶστρα, πέρα ἀπ' τὸ γνωστὸ μας
φῶς.

... Τρέμω σε, Ἴκαρε,
ἔχι ψηλότερα,
Ἴκαρε ...

Μὲ μάτια ὑγρά, μᾶνείπωτη μιὰ πύρη,
πρὸς τὴ γαλήνια ἐστρέψαμε τὴ Δύση,
θάμπος στὴν ὄραση ἀστραψε πρὶν γύρει,
τῶχρὸ φεγγάρι ὀλόγιομο, πρὶν σβύσει,

τὴν αὐγινὴ ἐκορύφωσε ἠρεμία·
χρυσόνειρο ἀφανίσου—

Ὅλοῦθε ὁρμῶνε
τῆς ἀγχοπέπλου Αὐγῆς τὰ πρῶτα φέγγη
καὶ τοῦ φωτὸς σὲ λίγο ὁρμῶνε τᾶτια·
δάκρυα θαμπά, δειλά, τᾶστέρια σβοῦνε·
Ἄνοιξη γύρω, γύρω οὐράνια χάρι,
τὴν ὁμορφιά της σ' ὄλα οὐράνια δείχνει·
γέλοιο καὶ μῦρο ἀπ' τᾶστρο ὡς τὸ μπουμποῦκι,
κι' ὦ μέθη μ' ὄ,τι κλείνει ἐρωτεμένοι·
λάμπουν τὰ μάτια, πίνουν φῶς, δακρῶζον·
τοῦ θαυμασμοῦ νικῶντας τὴν ἀμίλη
τὴ σιωπή, τὸ Λόγο ἀφροζωσμένη,
σιγὰ ἀπ' τὰ χεῖλη ἀνάβρουσε, ἀπ' τὰ χεῖλη,
πρὸς τὸν αἰθέρα ἐλεύθερη ἀνεβαίνει,

ἢ Προσευχὴ σὰ δέηση, ὡς λιβάνι.

Στὴν κορυφὴ σου ἀτάραχοι, ὦ Γαλήνη,
νὰ τώρα ἐμεῖς—χρυσόλουστοι ἀπ' τὸ φῶς σου,
γιομάτοι ἀπὸ τὸ πνεῦμα σου, ἄσπροι ἴσκιοι!
βαθειὰ ἡ χαρὰ, βαθύτερη ἡ ἀνάσα,
ἢ προσφορὰ ἱερή!

Λιγοθυμαί ἡ Νύχτα, ἀγάλια κλείνει,
ἀργὰ τὰ μάτια, κάτωχρη.

Σὰ νύφη πεπλοτύλιγη σαῖμάτινη πορφύρα,
ἡ Μέρα σκάει γελούμενη, πὰ στῆς κορφῆς παρθένα,
μὲ χέρια, κρίνα, ἀπλόγυρα, στοῦ Ὁκεανοῦ τὴ θύρα,
τοῦ ῥόδου, ῥόδου ξεφυλλάει τὰ πέταλα ἓνα, ἓνα.

Τρέμει ἡ ψυχὴ, σὰ βίβη της, τὸ θαῦμα καρτερῶντας.

Σὰ νέα φαντάζουνε
τὰ πάντα γύρου,
νὰ τώρα ἀλλάζουνε
χιτῶνα Ὁνειροῦ.

[ΣΑΤΥΡΑ ΠΡΩΤΗ—1916]

ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΥ ΑΣΜΑ ΚΕ'

ΕΚΣΤΑΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Sancte Iacobe ora pro nobis.

LITANIAE SANCTORVM

A

ΟΝΤΑΣ ἀνίκανος ν' ἀναλάβω τὴ μετάφραση τέτοιου ἔργου,
ἀλλὰ θέλοντας νὰ εὐκολύνω τὸν παρακολουθητὴ τῆς ἐπομένης
μελέτης, ἀναγκάζομαι νὰ συγκεράσω τὴν ἀδυναμία μὲ τὴν ἀνά-
γκη, κι' ἔτσι, νὰ περιοριστῶ σὲ μίαν ἀπλῆν-ἀπλῆ, γραμματικὴ
παράφραση τῶν λίγων γραμμῶν τοῦ Κάντου, ποῦ ὕστερα ἀνάλαβα
νὰ ὁρμηνέσω: «Ἄν ποτὲ συντύχη καὶ τὸ ἱερό μου τοῦτο ποίημα,
γιὰ τὸ ὁποῖον ἐβάλθη χέρι τόσο ἀπὸ οὐρανὸ καὶ γῆ, ὥστε νὰ μὲ
καταντήσουν ἰσχνό, τώρα καὶ τὸσους χρόνους, δαμάσει τὴ σκλη-
ροκαρδία, ποῦ ἀπόξω μὲ συσφίγγει, τοῦ ὁμορφου ποιμνίου, ὅπου
κι' ἐγὼ κάποτε ἀρνάκι εἶχα κατακλιθῆ, ἐχθρὸ στοὺς λύκους, ποῦ
τοῦ φέρναν ἐχθρητα πολεμικὴν, ὦ, τότε θέλω μὲ φωνὴ παρα-
πολὺ ἀλλαγμένη, μὲ κάλυμμα παραπολὺ ἀλλαγμένο, μεταγυρίσει
ποιητῆς, καὶ στὴν ἴδια μου Βαπτιστικιά πηγῇ, θέλω δεχτὴ νέο
στέφανο, μιὰ ποῦ τὴν Πίστη αὐτῆ, ποῦ καθιστάνει τὶς ψυχῆς
φίλες τοῦ Θεοῦ τὴν ἔλαβα στὴν κατοχὴ μου τόσο ποῦ ὁ Πέτρος,
ἀπὸ ἐχτίμηση, μοῦ ἀσπάστηκε τὸ μέτωπο τριγύρω. Τότες, ἐκι-
νήθη ἓνα φῶς πρὸς τὰ ἐμᾶς, ἀπὸ τὴν ἴδια μεριάν, ὁπόθε ἐφάνη
πρὶν νὰ βγαίνει ὁ Πρωτοστάτης, ὁ ἀφημένος παρὰ Χριστοῦ πρῶ-
τος Βικάριος. Καὶ ἡ Δέσποινά μου καὶ Κυρά, ἔμπλεη ἀπὸ ἀγαλ-
λίαση, μοῦ εἶπε· Κύττα καλά, κύττα καλά· φτάνει ὁ Βαρῶνος,
ποῦ γιὰ τιμὴ του ἐκεῖ μακρὰ πλημμυράει ἡ Γαλικία ἀπὸ Προ-
σκυνητῆς.—Καθῶς, ὅταν τὸ περιστέρι πέρνει θέση πλάϊ πλάϊ σὸ
σύντροφό του, καὶ μὲ γύρους γύρους καὶ μὲ φωνοῦλες ἀποδεί-
χνει τὴν ἐγκάρδιαν ἀφοσίωση, τὸ ἴδιον εἶδα κι' ἐγὼ ὁ ἓνας με-
γάλος Πρίγκηπας νὰ ὑποδέχεται τὸν ἄλλο μεγάλο Πρίγκηπα,
καὶ γιὰ χαιρετισμὸ ν' ἀλληλομελωδοῦν τὴ Βρῶση, τὴν ὑπεραγία
τὴ Βρῶση, ποῦ ἐκεῖ πάνω γεύονται οἱ μακάριοι. Ἄλλὰ μετὰ, ποῦ
ἐσχόλασε τοῦ χαιρετισμοῦ ἡ χαρὰ, καθέννας τοὺς σιωπηλὸς κάρ-
φωσε coram me τὸ βλέμμα, ἀπ' ὅπου τέτοια λαμπηδόνα εἶδα
νὰ ῥέη, ὥστε νὰ δαμαστή ἀπ' τὸ θάμπωμά μου ἡ ὄψη.»

Ἐδῶ σταματῶ στοὺς εἰκοσιεπτὰ στίχους. Μὲ συνέχει ντροπή, δὴ ποῦ ἔτσι ἀστόχησα σὲ τόσο μεγάλον ἔργο, ἀλλὰ, νὰ μοῦ εἶνε μάρτυς ὁ καθὲς Ἅγιος, ἂν δὲ μὲ διεύθυνεν ἡ πιὸν ἀγαθὴ προαίρεση σ' αὐτὸ τὸ τόλμημα. Καὶ τώρα πιά, ἄς ἀπλώσω τὴν ψυχὴ μου, ἐξαυλωμένη ἀπὸ τὴν τόση Δαντικὴν ἐπιρροή.

B

ΙΣΠΑΝΟΠΑΘΕΙΑ ΜΕΓΙΣΤΗ

Ο ΓΛΥΚΟΣ ΜΟΥ Don Ramon Del Vell-Inclan πρωτοστάθηκεν ἢ αἰτία ὥστε νὰ ἀναλάβω νὰ ῥαχίσω τὴν ἑκστατικὴ μου ἐπέξεργασία στὸν Ἁλιγκέρι ἀπὸ τὸ ΚΕ' Κάντο τοῦ Παραδείσου. Ὁ εὐγενικὸς αὐτὸς ἄνθρωπος εἶνε ἀποσυρμένος ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινες ματαιότητες, ἀποσυρμένος στὴν ἐκλύσει τοῦ πνεύματός του, ἔχοντας κατάντικρον τὸν ἄπειρο Ὠκεανό, καὶ ὄλοῦθε γύρω, τὴ μυστικὴ χώρα τῆς Galizia, τὴν ἀμετάβλητην ἀπὸ αἰῶνες τῶν αἰῶνων, στῆς ὁποίας τὰ βουνὰ πτωχοὶ Ἠγιασμένοι κατοικοῦν καὶ τῆς ὁποίας τὰ βουνὰ ἀνεβοκαταβαίνουν μαζί με τὰ κύματα τῶν καταρραχῶν, καὶ οἱ ἀπὸ πανταχοῦ διανοητικοὶ καταρράχτες τῶν Προσκυνητῶν, ποῦ ἡ πίστις τους τοὺς ξεβράζει, ἴσαμε τὸ κέντρον τῆς μυστικῆς Χώρας, τὸ πιὸ μυστικόν, τὸ πιὸν ὀνομαστόν, ἴσαμε τὸ Σαντιάγο τῆς Κομποστέλας. Κι' ἐκεῖ πάλι, τοὺς βλέπω τοὺς πιστοὺς Προσκυνητῆς, πῶς εἰσέτι κοπιασμένοι, ἀλλὰ καὶ ἰδιωμένοι ἀπὸ ἁγίασμα, σὰν ἄλλες συνοδεῖες, τοῦ Ἐλιέξερ δὲν κάθονται σὲ πέτρα νὰ ξεκουραστοῦν ἄπαξ ἐφτάσανε ἀλλὰ (ποῦ τοὺς ἀφίνουν οἱ ἑκατὸ γλυκεῖς καμπάνες) προχωροῦν ὅσο νὰ φθάσουν στὸ Κέντρο τοῦ Κέντρο, στὸν Ἄη Γιάκωβο, στὸν Ἄη Γιάκωβο τῆς Κομποστέλας, ὅπου ὁ Ἀπόστολος κι' ὁ Μαθητῆς, ὁ γυιὸς τοῦ Ζεβεδαίου, ὁ μακαριστὸς ψαράς, ποῦ ἔφτασε νὰ σαγηνέψῃ τὴν Οἰκουμένην, ὁ Ἐκπροσωπητῆς τῆς δεύτερης θεολογικῆς ἀρετῆς, τῆς Ἐλπίδας, ἔχει ἀφημένο τὸ θνητὸ κορμὶ σὲ ἀνάπαυση. Ἐνόσω ἦτον ὁ Θεὸς μεταξύ μας, πάντοτε ἤξερε νὰ παραλαβαίνει τὸν Πέτρο, τὸν Ἰάκωβο καὶ τὸν Ἰωάννην, ὅταν ἐπρόκειτο γιὰ κάτι πελώριο καὶ θαυματουργικόν. Πῶς τώρα νὰ μὴν ξεκινοῦν οἱ εὐλαβοὶ Προσκυνητῆς νὰ ῥοῦν σὲ κοινωνία κάπως μ' ἕναν ἀπὸ Κείνους, ποῦ εἶνε γνωστὸ, πῶς βρίσκεται πρόσωπο πρὸς πρόσωπο μετὰ τὸ Θεὸ μας.—Ἄχ, νὰ μὴν μπορῶ κι' ἐγὼ νὰ ξεκινήσω κατὰ κεῖ. Ἀλλὰ, σκέφθηκα στὸ μεταξύ αὐτὸ, ἄς ἀναλάβω νὰ ξεδιαλύνω, ὡς εἶδος ἔπαινο τοῦ Ἄη Γιάκωβου, τὸ Κάντο αὐτὸ,

ποῦ μαζί με τὸ θεάρεστον αὐτὸ σκοπὸ του, θὰ με κἀνῃ μία πρὸς μία νὰ μνημονέψω τὴς καλῆς μου ἀγάπης καὶ τῶν σεβασμῶν ἀπὸ τὸ Δαυὶδ τὸ Μελωδὸν, καὶ τὸ Νσαντε τὸ Μελωδὸν, ἴσαμε τὸ γλυκὸ μου τὸ Don Ramon. Δὲν ξέρω γιὰ τὸ Κάντο αὐτὸ ποῦ φέρνει τόσην ἰσπανοπάθεια ὅχι βέβαια ἀπειθείας, γιὰ τὴν δὲν ἔχει παρὰ ἓνα στίχον ἀναμνηστικόν, ἀλλὰ γιὰ τὸ σ' αὐτὸ δοξάζεται καὶ ξαναζῆ μαζί μας ὁ Ἅγιος ἐκεῖνος καὶ Ἀπόστολος, ποῦ ἐπροφήτεψε, γράφοντας τὴν ἐπιστολὴν του «ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς κατεσπαρμέναις ἐπὶ τὴν γῆν, χαίρειν», πῶς θὰ κατάληγε νὰ θριαμβέψῃ καὶ στήσῃ θρόνον ὅσω ἀπ' τὸν Οὐράνιο, στὸν ἀντίποδα τῆς Παλαιστίνης, στὴ φωτιὰ τῆς Μεσαιωνικῆς Μυσταγωγίας, στὸ Σαντιάγο τῆς Κομποστέλας. Καὶ τὴν σύμπτωση πάλι νὰ γειτονεύῃ ἢ πόλῃ αὐτῇ ἢ τρισαγία μετὰ τὸ ἐρημητῆρι τοῦ Don Ramon καὶ ἀκόμη τὴν σύμπτωση νὰ τὴν ἔχη ὑμνήσει ὁ Don Ramon κάπως ἔτσι, στὸν ἑκστατικόν του «Αἰσθητικὸν Ἡρεμισμόν».

Ἐπ' ὅλες τὴς τεφρῆς, αἰωνόβιες ἰσπανικῆς πολιτεῖες, ἡ πιὸ ποῦ μοῦ φαίνεται σὰν ἀκίνητοῦσα, μέσα σὲ γρανιτικὸν ὄνειρον, ἀμετάβλητο καὶ παντοτινόν, εἶνε τὸ Σαντιάγο τῆς Κομποστέλας. Ἡ μυθικὴ αὐτὴ πόλις ἀναδίνει τὸ εὐλαβικὸν μοσκοβόλημα τῆς καθὼς τὰ ῥόδα, σὲ κατάκλειστους χώρους, ποῦ νὰ πλημμυροῦν, καθὼς μαραίνονται, τὴν πλέον λεπτὴν τους εὐοσμία. Ῥόδο τὸ μυστικὸν καὶ τὸ ἀπὸ λίθον, ἀνθὸς ῥωμανικὸς καὶ τοσκάνικος, ποῦ νὰ διατηρῆ, σὰν τὸν καιρὸ τῶν μεγάλων προσκυνητῶν, μιὰ χάριον ἔμφυτη καὶ ἀπλοϊκὴ, σὰν ὁμοιοκατάληκτος παλιὸς στίχος λατινικὸς. Μέρα πρὸς μέραν, ἀναγεννιέται χίλιων χρόνων ἢ προσευκῆ, σὰν ἀντηχᾶν οἱ ἑκατὸ καμπάνες, σὰν θεωροῦνται οἱ Ἅγιοι μετὰ τοὺς Ἐπαῖτες στὰ πλεον ἀπόσκια τῶν πυλώνων, σὰν ἀνασαίνει ἢ σιωπῇ σ' Ἅγια Βήματα, τὰ στολισμένα μετὰ φραγκισκανὰ λουλούδια, σὰν οἱ κάμποι οἱ γενναϊοκαρδοὶ ἀναδίνουν πλῆθος τὰ δυοσμαρίνια». Σὰν ὁ Don Ramon del Valle Inclan, κάπου ἐκεῖ τριγυρῶντας ἢ ἐξιστάμενος, κάνει τὴν προσευκὴν του, προσθέτω ἐγώ.

Εἶπα τόσα πολλὰ γιὰ τὸ Σαντιάγο τῆς Κομποστέλας, γιὰ τὴν πρὶν ἀρχινίσουμε τὸ καθαντὸ ἔργο μας, πρέπει νὰ ῥαχίσουμε μιὰ μορφήν τοῦ Ἡρώα του, καὶ σ' αὐτὸ τὸ Κάντο ἱερουργεῖ ὁ Ἄη Γιάκωβος, ἡ δὲ τελειότερη μορφή, ἡ Καθολικώτερη τοῦ Ἄη Γιάκωβου ποῦ μᾶς πρέπει ν' ἀναπολήσουμε, εἶνε ἡ Ἰσπανικὴ τῆς Κομποστέλας. Ἐπειτα εἶνε τόσο παρηγορητικόν, νὰ ξέρουμε πῶς μ' αὐτὸ τὸ μνημειῶδες, ποῦ ὀρμηκεύουμε, ποῦ ἐννεὰ αἰῶνες μᾶς τ' ἀπο

σκιάζουνε, κάτι έχουμε να μάς συνδέη, ὁ ἅγιος Τάφος τῆς Κομποστέλας, στή βοριοδυτικὴν ἐκείνη γωνιά, στήν ἄκρη τοῦ Κόσμου, καθὼς λέγανε, στὸ Φινιστέρο, ποῦ πάλ्लεται ἀπὸ πίστη, καὶ δέχεται ὀλοένα, ἂν ὄχι τὸ ἴδιο ἀρθιμητικὸ πλῆθος, ὅμως ἀνώτερη Καρδιά, δυναμωμένη μὲ τὴν παράδοση τῆς ἀλήθειας τῶσων αἰώνων.

Γ

Η ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΣΧΟΛΙΑΣΤΗ

ΣΤΑ ΚΑΝΤΑ ΚΔ' ΚΕ' καὶ ΚΣΤ' πρωτοστατοῦν μὲ τὴν ἀράδα οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος, Γιάκωβος Ἰωάννης, καθένας ἀντιπροσωπεύοντας καὶ τὴ θεολογικὴν ἀρετὴ του: Πίστη, Ἐλπίδα, Ἀγάπη. Ὅσο γιὰ τὸ σοβαρότατο Κάντο τῆς Πίστης εἰπώθηκαν ἀρκετὰ καὶ γραφτήκαν ἀπὸ μὲ τὸν ἴδιον σὲ κάποια προπερσινὴν «Ἀκρόπολη» μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς τελετουργικῆς καὶ κατανυκτικῆς διάλεξης τοῦ Κόμητα Bosdari, ποῦ ἔχουμε ἀκόμα τὴ χαρὰ νὰ αἰστανώμαστε στήν πόλη μας, κάποιο κεφάλι, ποῦ ξέρουμε τελοσπάντων, πῶς ἔχει μέσα του ἀπλωμένο τὸ Εἰλητὸν τῆς Δαντικῆς Κοσμογονίας. Γι' αὐτὸ θ' ἀφοσιωθοῦμε στήν ἔρευνα τῶν δύο ἀλλων Ἀσμάτων, καὶ πρῶτα τῆς Ἐλπίδας. Ὁ ἀρχαῖος Σχολιαστὴς κάνει τὴν ἐξῆς περίληψιν αὐτοῦ τοῦ Κάντου, —ἔμμετρην: «Ἐκεῖνος, ποῦ ἐδῶ μὲν στή γῆ, προσκυνῆται ὀλοένα στή Γκαλίθια, ἐκεῖ δὲ ψηλὰ εἶνε ἐξελιγμένος σὲ φῶς, στήν ἴδια Αὐλή, μαζί μὲ ὄσους ἐρωτεύονται τὸν Ἐνα καὶ Μόνον, ὁρτάει τρία ἐρωτήματα γύρω στὸ θέμα τῆς Ἐλπίδας. Ἀπαντᾷ στὸ πρῶτον ἢ Μπεατρούκη, σι' ἄλλα δύο ὁ Ντάντες. Καὶ στὸ τέλος, Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς, προχωρεῖ ὡς νὰ σμίξῃ μὲ τὶς ἄλλες δύο αἰώνιες καὶ ἅγιες ὑπάρξεις».

Δ

ΜΑΚΡΥΝΗ ΜΟΥ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑ

ΚΑΙ ΑΥΤΟ ΜΕΝ λέει ὁ Σχολιαστὴς, κάνοντας θαυμαστὴν περίληψιν· ἐμεῖς ὅμως θὰ τονίσουμε, τὸ πόσο μάς ἔθιξε καὶ μάς συγκίνησεν ἡ νοσταλγία, ποῦ ἀρχινίζει αὐτὸ τὸ Κάντο. Ἡ Φλωρεντία, ἢ Φλωρεντία, οἱ καλλονὲς τῆς Φλωρεντίας, σὰν φάσμα ξαπλώνονται, σὰν ὄραμα στὸ γαλήνιο νοῦ τοῦ Ὑπερποιητῆ, καὶ μολονότι καταμεσίς βόσκει στή μακαριότητα, ποῦ τοῦ τὴν ἐπι-

βάλλει τὸ περιβάλλον ἐνὸς Παραδείσου, ὅμως, κάτι ὡς φαίνεται θ' ἀπόμεινεν ἀμέθυστο καὶ νηφάλιο ἀπὸ τὴν πίκρα τῆς ζωῆς, καὶ τὸ ἀναπολεῖ σὰν πυροτέχνημα θλιβό, στήν ἀρχὴν ἀρχῆ τοῦ Τραγουδιοῦ του. Καὶ λέει, Καλά, ἱερατικὰ τραγουδῶ τὶς τρυφὲς τοῦ Παραδείσου, ἀλλὰ πόσο ποθητὸ θὰ μοῦτον νὰν τὶς γιορτάσω καὶ πραγματικὲς τελετὲς τῆς ζωῆς. Ἡ γοητεία, ποῦ κεντρίζει, τοῦ παιδιάτικου «γύρω-γύρω». Νὰ τραγουδοῦσα τὶς ἴδιες ὕμνους μὲς μου πηγαίνοντας ὡς Λιτανεῖα τοῦ Καθολικοῦ Μεγάλου Σαββάτου στὶς Βαπτιστήριες τὶς Πηγές, σὰν χαρομόσυνη Μαγδαληνὴ τοῦ ἀναστημένου Χριστοῦ, κι' ἐκεῖ, ποῦ πρὶν, μωρὸν, ἐπῆρα τὸ Χρῖσμα τῆς Χριστιανωσύνης, δροσίσθηκα μὲ τὸ νάμα τῆς Ἀφέσεως, νὰ ξαναπάω, στὸν ἴδιο τόπο, νὰ ξαναστεφθῶ Ποιητὴς, ὄχι πιά, καθὼς ἤμουν τότες, πρὸ χρονῶν, ἀλλὰ παραλλαγμένος, κι' ἀπὸ τὴ σοβαρότητα, ποῦ εὐτύχησα νάποχτήσω, περιδιαβάοντας μὲ τὰ θεϊκὰ δωρήματα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ λιγοστὸν ἀλλὰ πικρὸ φαρμάκι, ποῦ μοῦ πότισεν ἡ Φλωρεντινὴ νοσταλγία.— Ἀλήθεια, ἐπὶ χρόνια καὶ χρόνια ἐκόπιασε· δὲ θὰ ποθοῦσε τάχα, ἰσχνὸς, ὅπως κανηγῆται μόνος του, ἀπὸ τὴ θεϊκὴ Σαρακοστή, νὰ ἰδῇ τὸ Μεγάλο Σαββάτο τῆς Πατρίδας του, πλάι στὸ Βαφτιετῆρι. Δὲ θὰ ποθοῦσε, κάποιος ἰσχυρὸς, ἔστω ὁ Gran Can, ὁ ἀρχοντας τῆς Βερώνας, ὡς λένε οἱ Σχολιαστὲς, νὰν τὸν βοηθοῦσε σὲ θριαμβευτικὴν ἐπάνοδο πρὸς τὸ ἀγαπητὸ Κοπάδι· ὁ καθαντὸ Ἀμνός, νὰνε τόσον καιρὸν ἐξοριστός. Δὲν ξέρω γιὰτὶ, παρ' ὅλη τὴ νοσταλγίαν, αὐτὴ ἡ ἀρχὴ μοῦ φαίνεται δροσερώτατη, πιότερη μάλιστα δροσερὴ, ἀφοῦ καταλήγει στὰ ὕδατα τ' ἁγιασμένα. Ἄλλως τε χαροπὴ νοσταλγία ἀρμόζει γιὰ ἀρχὴν αὐτοῦ τοῦ Κάντου: ἀφοῦ ἡ Ἐλπίδα ἐδῶ ἀγομολογῆται, ἀνάγκη κάποιας λύτης, κάποιας ἀτυχίας γιὰ θεράπευσιν. Ὅποιος θέλει ὀτιδῆποτες, ἄς καταφεύγῃ κι' ἄς ἐλπίζει στὸ Θεὸ μας, ποῦ σὲ ὄλους μοιράζει τ' ἀγαθὰ χειμαρροδῶς, qui dat omnibus affluenter, λέει ὁ ἴδιος ὁ Ἄη Γιάκωβος, ὁ Προστάτης μας αὐτὴ τὴ στιγμή, καὶ εἶθε πάντοτε.

[Συνέχεια]

ΤΑΚΗΣ ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ

OFFRANDE D' AUTOMNE

Veux-tu que je t'apporte
les feuilles mortes
de la forêt?

Omes paroles
paroles folles
que je tairai.

Veux-tu qu je te sauve
de la rafale
quelques pétales?

Omes rêves,
mes rêves pâles
déflorés.

Veux-tu que je te dise
le chant de la bise
au fond des forêts?

Omon coeur
mon pauvre coeur
désespéré.—

NASUS

ΛΟΓΟΣ

ΚΑΘΕ ΔΥΟ ΜΗΝΕΣ - ΣΕΛΙΔΕΣ 24 - 32

ΠΟΙΗΜΑ - ΔΙΗΓΗΜΑ - ΜΕΛΕΤΗ

Ἡ συνδρομὴ 5 δραχ.—φρ. τὸ χρόνο προπληρώνεται. Τιμὴ φύλλου δραχμὴ. Ὅσοι κρατήσουν τὸ πρῶτο φύλλο λογαριάζονται συνδρομητές. Τὸ φύλλο δὲ στέλνεται δωρεάν σὲ κανένα. Συνδρομές, γράμματα καὶ ὅ,τι σχετικὸ μὲ τὸν «Λόγο» στέλνονται πρὸς τὸν κ. Φάνη Μιχαλόπουλον, Ἀριστοτέλους—Ἐϊνάδου 2—Ἀθήνα. Ἀγγέλλομε ὅσες ἐκδόσεις λαβαίνουμε.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Τὸ γλωσσικὸ μας ζήτημα, ἀφοῦ ἐπὶ χρόνον μακρὸ εἶχε ὑπάρξει τὸ μοναδικὸ κέντρο τῆς πνευματικῆς μας κίνησης καὶ μέσα ἀπὸ φανατικὰς διαμάχας καὶ ἀντιγνώμιας ξαπλώθηκε σ' ὅλες τὶς ἀκρότητες δίχως ν' ἀποβλέπει ποτὲ καθαρὰ στὴν οὐσία, τείνει σήμερα, χάνοντας ὅλο καὶ πλεονέκτῳ τὴν ἰσχυρότητα του καὶ τὴ ζωτικότητα νὰ πάρει μιὰ κάποια τυπικὴ μορφή πρὸς τὴν ὁποία σπρώχεται ἀπὸ τὴ συμβατικὴ διάθεση τῶν ἀντίθετων μερίδων. Εἶνε φανερὸ ὅτι τὰ τελευταῖα χρόνια ὁ ἀγῶνας εἶχε κουράσει τὸ ἴδιο δημοτικιστὲς καὶ καθαρευόντες—ἕνας ἀγῶνας ποῦ ἡ θέση του οὔτε ὀρθολογιστικὰ οὔτε ὠφελιμιστικὰ μπορούσε νὰ υποστηρηχθεῖ κι' ἀπ' τοὺς δύο— ἡ ἀποχὴ δὲ ἀπὸ κάθε συζήτησιν ἔχει καταστήσει νὰ φαίνεται ἐξαιρετικὸ χαρακτηριστικὸ τῶν φωτισμένων πνευμάτων. Δίχως νὰ πρόκειται στὸ σημεῖωμα αὐτὸ νὰ καταστρωθεῖ στὴς λεπτομέρειές του τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ὑποδηλωθεῖ ἡ νέα παρεξήγησιν στὴν ὁποία κινδυνεύει νὰ τὸ παρασύρει ἡ τελευταία ἐξέλιξις τῶν πραγμάτων. Σήμερα, βέβαια, κανεὶς δὲ σκέπτεται νὰ ὑψώσει τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ γλωσσικοῦ στὴν ἀκατανόητη ἐκείνη γενικότητα στὴν ὁποία ἡ νεοελληνικὴ ἀφέλεια ὑψώνει ὅλα τὰ ζητήματα ἀπὸ τὸ φάσμα τῶν ὁποίων θέλει νὰ λυρωθεῖ, νὰ τὸ βαφτίσει δηλαδὴ ἐκ θέσεως ἐθνικὸ καὶ νὰ ζητήσῃ τὴ λύσιν του παράλληλα μὲ τὴν προσαρμογὴ τοῦ κράτους ἢ τῆς φυλῆς σὲ ὀρισμένες μελλοντικὰς πολιτικὰς ἢ κοινωνικὰς ἰδεολογίας. Εἴτε ἡ Ἐθνικὴ ἰδεολογία επικρατήσῃ, ἢ Μεγάλῃ Ἰδέᾳ, εἴτε ἡ κρατικὴ ἀντίληψιν κι' ἂν ἀκόμη συναποφασίσουμε ν' ἀπολακτίσουμε τὸν μεσαίωνα καὶ τὸ Βυζάντιο καὶ νὰ συσπειροθοῦμε ὑπὸ τὸν Παρθενῶνα, εἶνε στὴ φύσιν τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος νὰ μὴ μπορεῖ νὰ μᾶς ἀκολουθήσῃ μ' ἄλλο τρόπο παρὰ μὲ τὴ φυσικὴ του ἐξέλιξις. Τὸ γλωσσικὸ ζή-

τημα κλείνει στην ουσία του μίαν ἀλήθεια λαγαρότερη ἀπ' ὅλες τις ἀμφίβολες ἄλλες ἀλήθειες, ποῦ μποροῦμε νὰ τὴν ποῦμε καθαρά ἐπιστημονική. Γιατὶ γλώσσα εἶνε αὐτὸ τοῦτο ἓνα κοινωνικὸ «καθεστῶς» φυσιολογικὰ δημιουργημένο ἀπὸ τὴν ὁλότητα καὶ ψυχολογικὰ μόνον ἐξελισσόμενο, ἔχει κατὰ τὴν τυφλὴν δύναμη τῶν στοιχείων τῆς φύσης κάθε δὲ σκόπιμη ἀντίδραση πρὸς τὴ δύναμή της ὄχι μόνον ἄσοφη εἶνε ἀλλὰ καὶ ἀνέλπιδη. Θὰ εἶχαν λοιπὸν ὁλότελα δίκην ἐκεῖνοι ποῦ περιμένουν τὴ λύση ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη κι' αὐτὸ εἶνε τὸ φυσικὸ νὰ γίνεται σ' ὅλο τὸν κόσμον. Δυστυχῶς ὅμως ἔδειξαν μεγάλη προθυμία νὰ λησμονοῦν ὅτι στὴ χώρα αὐτή, σὲ ἐποχὴ ποῦ μπορεῖ νὰ προσδιοριστεῖ καὶ ἀπὸ πρόσωπα καὶ γιὰ σκοποὺς γνωστούς, κι' ἐξακολουθητικὰ ἀπὸ τότε, ἐφαρμόστηκε μιὰ σύντομη καὶ συστηματικὴ ἀντίδραση ἐναντία στὴ φυσικὴ γλωσσικὴ παράδοση ὥστε τὸ σημερινὸ καθεστῶς κάθε ἄλλο νὰ εἶνε παρὰ φυσικὸ καὶ γνήσιο κι' ἐπομένως ἀκατάλληλο γιὰ κάθε ἐξέλιξη. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, ἀναπτυγμένοι τῆς ἐποχῆς, σοφοί, ἀποτυχημένοι στὴ βάση τους ἀλλὰ μὲ ἠθικότητα ἴσως ἀνώτερη ἀπὸ πολλοὺς σημερινούς δημοτικιστές, βιάζονταν νὰ δοῦν τὸ γένος ἐκδηλωνόμενο σὲ ἀνώτερα ἐπίπεδα· θᾶταν κι' αὐτὸς ἓνας τρόπος νὰ ἐξασφαλίσουμε τὰ κληρονομικά μας δικαιώματα γιὰ τὴ γλῶσσα τῆς Ἀθηνᾶς. Τὸ ὄργανον ὅμως ἔβρισκαν πῶς μᾶς ἔλειπε· τί ἄλλο νὰ γείνει παρὰ νὰ σκεπάσουμε ὀπως-ὀπως τὴ γύμνια μας μὲ τὰ πλούσια ρούχα τους. Οἱ Βυζαντινοὶ γραμματισμένοι τοῦλάχιστο κρατοῦσαν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους τοὺς ἀττικοὺς τους πλούτους, οἱ νεώτεροι μᾶς τοὺς ἐπέβαλαν ἔπρεπε νὰ πλουτίσουμε καὶ μεῖς ἀφοῦ εἶχαν κι' αὐτοί. Ἡ παρεξήγηση βρίσκεται ἐδῶ, ὅτι ἐπίστεψαν δυνατὴ τὴν ἐπίδραση ὀρισμένης ὁμάδας στὴν ὁλότητα, γιὰ λόγους μάλιστα ἄσχετους μὲ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα.

Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ὅτι ὅπου δὲ μπόρεσε ν' ἀπλωθεῖ ἡ πορφύρα τους ἢ παράδοση διατηρήθηκε κι' ὀλοζώνταν ἐπρόβαλε ν' ἀπαιτήσῃ τὰ δίκαιά της. Ὁ λαὸς ποῦ ἔζησε ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν βιβλίων, ἔξω ἀπὸ τὴ σφαῖρα τῆς μίμησης καὶ τῆς ἐπίδειξης, τὸ συντηρητικότερο τοῦτο στοιχεῖο ποῦ στηρίζει τὴ ζωὴ του στὴν προσωπικὴ ἐξέλιξη τῆς δύναμής του, εἶνε ὁ διατηρητὴς καὶ τροφοδότης τῆς παραδομένης γλώσσας. Καὶ ὅμως ἡ δύναμη τῶν ἀντίθετων ἦταν τόση ὥστε νὰ φανατίσει τὸ λαὸν αὐτὸ καὶ νὰ τὸν δείξει ἀντίθετο τῆς γλώσσας του! Φυσικὰ, γιατί ὁ δημιουργὸς αὐτὸς τῆς γλώσσας ὁ ἀπόλυτος, εἶνε ἓνας τυφλὸς παράγοντας, κατὰ ὅσον τὸ μεταξοσκουλικο ποῦ πέρνει ὅλες τις μορ-

φές καὶ φτιάνει κουκούλι δίχως νὰ ξέρει γιατί. Τὸ ζήτημα ἦταν ἐπιστημονικὸ, καὶ μόνον ἐπιστημονικὸ, ἱστορικώτατο μάλιστα. Ἡ ἀσυνειδησία ὅμως καὶ ἡ κακοπιστία τῶν ἐπιστημόνων μας, ἕως σήμερα, μάλιστα ἐκείνων ποῦ καμώνονται πῶς συμπαθοῦν τὴ δημοτικὴ, εἶνε κατὰ ἐκκλησιαστικὸ καὶ ἀφάνταστο.

Ἡ ἀντίδραση ἐνάτια στοὺς ἐπιστήμονες ἔπρεπε νὰ ἔλθει ἀπὸ ἄλλη ὁμάδα καὶ ἦλθε ἀπὸ τοὺς λογοτέχνες. Ἡ διάθεσή τους ἀνώτερη βέβαια ἀλλὰ μὴ ἔχοντας οἱ πλείστοι τὰ μέσα νὰ συζητήσουν καὶ κατατοπίσουν τὸ πρᾶμα, ἀλλὰ δημιουργώντας, ἔμπλεξαν τὸ ζήτημα καὶ μὲ τὴν ἀμεσώτερη ἐπίδραση ποῦ εἶχαν στοὺς νέους κυρίως ἐφαντίσαν καὶ παραστράτισαν πολλοὺς. Τί τραβοῦσε δὲ ἀπ' αὐτοὺς ἡ δημοτικὴ ἕως χθές, ξέρει κάθε ἀναγνώστης ὀρισμένων Ἀθηναϊκῶν περιοδικῶν. Ἡ ὄψη ἀπὸ τὴν ὁποία εἶδαν τὸ γλωσσικὸ οἱ λογοτέχνες καὶ οἱ νεοαισθητικοὶ καὶ τὸ ὑποστήριξαν εἶνε ἡ αἰσθητικὴ. Μεταχειριζόμεστε τὴ δημοτικὴ, ἔλεγαν, μόνον γιὰ τὸ λόγον ὅτι δίνει ὀραιότερη ἐκδήλωση στὰ διανοηματά μας καὶ στὴν ἔμπνευση, ὅλα τᾶλλα εἶνε γιὰ τοὺς γραμματικούς. (Τέτοια γνώμη νομίζω, ποῦ δυστυχῶς δὲν τὴν ἔχω πρόχειρη, ὑποστηρίχθηκε καὶ στὰ «Γράμματα»). Ἀλλὰ κι' ἂν ὑποθέσουμε ὅτι τὸ γλωσσικὸ ζήτημα εἶνε ἀπὸ ἔμπνευση λυμένο εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ γιὰ τὸν ποιητὴ, τοῦτο θὰ πεῖ ὄχι ὅτι ἔπειτα ἀπὸ τεχνικὴ ἐκλογὴ ἀλλὰ ἀπὸ ἄμεση ἀνάγκη ἢ κι' ἀπὸ διαίσθησις ἐπὶ τέλους ἐπλεύρισε πρὸς τὴν ἀγνή λαλιὰ τῆς μεγάλης μάζας ποῦ τὴ λέξη της θὰ μεταχειριστεῖ καὶ θὰ τὴν ἐξευγενίσει μεστώνοντας τὴν ἀπὸ νόημα ἀντίθετα ἀπὸ τὸν ἐπιστήμονα ποῦ γιὰ νὰ τὴν ἐξευγενίσει τὴν ἀλλάζει. Ὡστε ἡ ὁμορφιά ὑπάρχει στὴν τέχνη, στὴ γλώσσα ὑπάρχει μόνον ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ὑποχρεωτικὴ χρῆσις αὐτῆς κι' ὄχι ἄλλης. Ἐκτὸς ἂν θέλουν νὰ ποῦν γιὰ μερικές τεχνικὲς λεπτομέρειες ποῦ θεραπεύονται εὐκολώτερα στὴ μιὰ ἢ στὴν ἄλλη γλώσσα π.χ. ἠχηρότητα, σύνδεση κτλ. ἀλλ' αὐτὰ δὲ λείπουν ἀπὸ καμμιά γλώσσα καὶ ὑπάρχουν στὴν καθαρεύουσα στίχοι μὲ ἠχηρότητα καὶ ἐναλλαγὴ λ καὶ ρ ποῦ θὰ ζήλευε κάθε τεχνικὰ μορφωμένη γλώσσα. Ὡστε καὶ ἡ αἰσθητικὴ δὲ μπορεῖ ν' ἀποτελέσει τὴ βάση τῆς ἔρευνας. Οἱ ἐπιστήμονες ὅμως ποῦ ἔβλεπαν ὅτι στὴ λογοτεχνία ἢ δημοτικὴ ἔπερνε δρόμο, ἔστρεξαν σὲ μιὰ ὑποχώρησις· ἐπὶ τέλους γιὰ τὴν ποίησις μπορεῖ νὰ εἶνε καλὴ ἢ δημοτικὴ (μάλιστα γιὰ τὴν ἐπικὴ-sic) ἀλλὰ γιὰ τὸν πεζὸ λόγο! γιὰ τὴν ἐπιστήμη! Καὶ ἦρθαν στὴ μέση ἡ θεωρίες γιὰ τὴν αἰώνια διαφορὰ πεζοῦ καὶ ποιητικοῦ λόγου (πράματα ποῦ ἕως σήμερα τὰ διδάσκουν) καὶ τὸ ζήτημα πῆρε νέα βουτιά στὰ

βαθιά.

Ἀκόμη μιὰ ὑποχώρηση φαίνεται πιθανὴ σήμερα κι' αὐτὴ θὰ γίνῃ γιὰ χατῆρ: τῶν παιδαγωγῶν. Δικαιώτατα οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ ἔχριναν ὅτι γιὰ μιὰν ἐκπαιδευτικὴν ἀνάπλαση ἢ δημοτικὴ εἶνε ἀπαραίτητη, ἀλλὰ ὁ λόγος τῆς εὐκολίας στὴν ἐκμάθηση ποῦ προβάλλουν εἶνε πολὺ κατώτερος καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ θεώρηση τοῦ ζητήματος. Εἶμαι, πιστεύω, ἀπὸ τοὺς λίγους ἐκείνους ποῦ δὲν ἐνθουσιάζονται πολὺ ἢ καθόλου ἀπὸ τὴ φημιζόμενῃ μεγάλῃ πρόοδο μετὰ τὴν εἰσαγωγή τῆς δημοτικῆς στὴν κατώτερη ἐκπαίδευση τῆς Μακεδονίας. Οἱ λόγοι ποῦ ἔφεραν στὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ κάθε ἄλλο παρὰ ποῦ εἶνε ἡ κατανόηση καὶ ἡ λύση τοῦ γλωσσικοῦ. Ἀπλούστατα θέλησαν νὰ κρατήσουν κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιρροήν τους τοὺς νέους πληθυσμοὺς καὶ γιὰ νὰ πολεμήσουν τὰ σλαύικα καὶ βλίκικα ποῦ μαθαίνει τὸ παιδί ἀμέσως ἀπὸ τὸ περιβάλλον ὅπως τὴ γλῶσσα του, ἔβαλαν στὰ σχολεῖα τὴ δημοτικὴ, κυρίως γιὰ εὐκολώτερη ἀπ' τὴν καθαρεύουσα, τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως εἶνε ὅτι εἶνε καὶ ἡ μόνῃ ἀληθινή. Εἶνε ὅμως αὐτὴ μιὰ κάποια λύση; Μόνο ποῦ εἶνε ἓνα παράδειγμα τῆς δυνάμεως τῆς δημοτικῆς ἀλλὰ παραδείγματα ἔχουν παρουσιαστεῖ ἀπειρα ὡς τώρα καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἔπρεπε νὰ ἐνδιαφεροῦν ἐσφάλησαν σ' ὅλα τὰ μάτια. Ἀλλὰ τί ἤθελε λοιπὸν κανεὶς νὰ μπεῖ ἢ δημοτικὴ καὶ στὰ σχολαρχεῖα καὶ στὰ γυμνάσια καὶ σ' ὅλο τὸ κράτος; Τί μ' ἐνδιαφέρει! Εἶνε τόσο βέβαιον ὅτι νευρική κίνηση καὶ πόθος καινοτομίας δὲ λύνει τέτοια ζητήματα. Πρὸς τί νὰ ἐκδηλώνει κανεὶς τὶς οὐτοπίες του; Δὲν εἶνε δυνατόν νὰ τὸ νοιώσουν ὅτι ἢ δημοτικὴ δὲν ὑπάρχει παρὰ εἶνε ἓνα κακομεταχειρισμένο κομμάτι τῆς καθαρεύουσας (ὑπάρχει κι' αὐτὴ ἢ θεωρία!) ἢ μόνο δημοτικὴ ὑπάρχει καὶ τίποτ' ἄλλο. Κι' ἂν εἶνε τὸ δεύτερον ὅτι πρέπει νὰ κυριαρχήσει παντοῦ σὲ γυμνάσια καὶ σὲ Πανεπιστήμια, στὴν ἐπιστήμη καὶ στὴ ζωὴ καὶ στὴν τέχνη, σὲ κέντρα καὶ ἀπόκεντρα, ἔτσι ποῦ νὰ μουσκέψει στὰ νάματα τῆς ἀληθινῆς ἐκδήλωσης τὴ νυσταγμένη μας διάνοηση καὶ τὸν ἄρρωστο ψυχισμό μας ποῦ εἶνε σὰν ἀργοκίνητες μηχανὲς περπατῶντας στὰ ἴδια πάντοτε σίδερα. Μποροῦν νὰ μᾶς φέρουν μιὰ τέτοια ἀναγέννηση; Ὁχι· γιατί κάθε ἐπανάσταση, δυστυχῶς, δὲν ἐξυπακούει καὶ μιὰ ἀναγέννηση. Ἄς μᾶς ἀφήκουν λοιπὸν ἀποτραβηγμένους στὴ γωνιά μας καὶ στὴν περιφρόνηση στὴν ὁποία ὡς χτὲς μᾶς εἶχαν καταδικάσει οἱ σοφοὶ· ἐκεῖ κάνουμε καλλίτερα τὴ δουλειά μας καὶ μεστῶνουμε τὶς ἐλπίδες μας. Ἄς μὴ μᾶς ξεπιάζουν τοῦλάχιστον ὅτι ἐκρούσαμε πάλι τὴν πύλη

«τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος». Ἐμεῖς εἶμαστε βέβαιοι ὅτι ἡ καθαρεύουσα ποῦ ἔμπασαν στὴς ψυχὰς τοῦ λαοῦ, εἶνε τέτοιο δαιμόνιον ποῦ ἂν καμμιά φορὰ ἔλθουν στὰ σύγκαλά τους οἱ ἄνθρωποι ἢ θὰ πασχίσουν νὰ τ' ἀποτινάξουν μετὰ μᾶς ἢ θὰ τραβήξουν κατὰ κρημονοῦ, σὰν τοὺς χοίρους τῆς παραβολῆς. Ἄν ἢ κυβέρνηση ἢ ὁποία μόλις πρὸ ἕξ χρόνων ἔβαζε στὸ σύνταγμα φραγμοὺς γιὰ τὴ γλῶσσα, μοναδικὸ παγκόσμιο φαινόμενο, φραγμοὺς ποῦ ἔμαράναν ἀρκετὰ τότε τὴ δράση τῶν δημοτικιστῶν καὶ ἔκλεισαν τὰ δοκιμαστικὰ σχολεῖα, ἐρχόταν σήμερα νὰ ἐξελίξει καὶ ὑποστηρίξει καὶ ἐφαρμόσει τὴ νέα ἰδέα, βέβαια ὅλοι θὰ παραδεχόμεστε ὅτι ὠρίμασε πολὺ σύντομα. Δὲ φαίνεται ὅμως πιθανὸν γιατί τὸ γλωσσικό, γιὰ πολὺν καιρὸν ἀκόμη, μετὰ δυὸ-τρία ἄλλα ζητήματα θὰ εἶνε ἢ δοκιμαστικὴ πέτρα ὅσων θὰ μᾶς εὐαγγελιστοῦν τὴν ἀναμόρφωση ποῦ θὰ εἶνε γενικώτερη βέβαια. Γι' αὐτὸ οἱ δημοτικιστὲς πρέπει νὰ τὸ νοιώσουν καλὰ ὅτι καμμιά ὑποχώρηση δὲν ἐπιτρέπεται καὶ καμμιά μερικὴ προσφορὰ δὲν εἶνε καλοδεχόμενη. Ἀντίθετα, εἶνε βλαβερὴ μάλιστα, γιατί ὅσο τὸ ζήτημα χάνει ἀπὸ τὸ πλάτος του, χάνει κι' ἀπὸ τὴν ἀλήθειά του καὶ τὴ δυνάμει του· ἢ διάφορες δὲ βάσεις ποῦ ὑποδείχτηκαν ὡς μοναδικές, ἢ πατριωτικὴ, ἢ αἰσθητικὴ, ἢ παιδαγωγικὴ, διέσπασαν τὸν ἀγῶνα κι' ἔφεραν σύγχυση. Σὲ λίγο ὅλο τὸ ζήτημα τῆς δημοτικῆς θὰ καταντήσῃ νὰ κρυσταλλωθεῖ σ' ἓνα δριμύδι ποῦ θὰ διαβάσουμε στὰ λεξικά: Δημοτικὴ=πτωχὸν καὶ ταπεινὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα, ἀρκετὰ δροσερὸν ἐν τούτοις καὶ εὐκόλον εἰς τὴν ἐκμάθησιν· κατάλληλον διὰ τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν ποίησιν τὴν δημοτικοφανῆ. Γιὰ μᾶς ὅμως ἢ γλῶσσα μας εἶνε ἢ ζωὴ μας καὶ σὲ τέτοιο πλάτος σημασίας ἐννοοῦμε νὰ τὴν ἐπιβάλλουμε. Μέσα στους λαοὺς τῆς Εὐρώπης σήμερα ἔμεῖς εἶμαστε τὸ πειρὸ βδελυρὸν παράδειγμα μπουλουμιοῦ ἀπὸ τὸ ὁποῖο *λείπει ἢ ἐκφραση*. Ἀρκεῖ νὰ παρακολουθήσῃ κανεὶς μιὰν ὁποια συνομιλία ἔστω καὶ κύκλων ἀναπτυγμένων. Ἰδέες ἀνάκατα ἐκφρασμένες, σύνταξι πάντα παρατακτικὴ, ἀοριστολογία καὶ ἀκυριολεξία, μοναδικὴ ἀδυναμία (ἰδίως στὴν τάξιν τῶν λογίων) νὰ στηριχθεῖ ἢ συζήτηση στὰ πράγματα καὶ νὰ ὑψωθεῖ δίχως νὰ χάσει τὴ βάση της, ἀπελπισμένη ἐξάρτηση ἀπὸ μιὰ λέξιν ποῦ μᾶς ἐφάνηκε αἰσθητικώτερη, ἐπανάληψή της καὶ πλοκὴ γύρω ἀπ' αὐτὴν ὀλόκληρου κενοῦ λόγου. Τὸ νόημα πάντα λειψὸν, ἐκφραση ἀποτομὴ καὶ χοντροκομμένη δίχως ἀπόχρωση στὸν τόνο τῆς φωνῆς. Αὐτὸς εἶνε ὁ κανὼνας τῆς ὁμιλίας μας. Ἐνας ποῦ μελετᾷ τὴν ὁμιλικὴν μας ἐκδήλωση εἶνε ἀδύνατον νὰ πειστεῖ ὅτι μιλοῦμε

γλώσσα. Ποιὸς θὰ μᾶς ξαναδώκει τὴν λαλιά μας καὶ τὴν ἀνθρωπινὴ μας ἔκφραση; Στὸ μεταξύ ἄς παρακολογήσουμε ἕνα θαυμάσιο ψυχαγωγίημα. Ἡ δημοτικὴ στὴ Μακεδονία πρόκειται νὰ φιάξει μερικοὺς ἀνθρώπους (ἂν θὰ γίνεи καὶ κεῖ τίποτα τὸ διάταγμα τουλάχιστο ποῦ δημοσιεύτηκε γιὰ τὴ συγγραφὴ τῶν ἐκπαιδευτικῶν βιβλίων εἶνε τόσο μισοκακόμοιρο) ἂν οἱ νέοι αὐτοὶ θελήσουν νὰ πάρουν ἀνώτερη μόρφωση τί θὰ συμβεῖ στο γυμνάσιο τῆς Ἀθήνας;

Ἄλήθεια τί πρόοδος!

Ὅσοι οἱ ἔντιμοι κύριοι ποῦ ἀνάλαβαν νὰ χειραγωγήσουν τὸ ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας πρέπει νὰ πασχίσουν ἔστω κι' ἂν εἶνε βέβαιοι ὅτι πρόκειται μόνο γιὰ πείραμα. Τὴ στιγμὴ ὅμως ποῦ θὰ βρεθοῦν ἀπέναντι ἀνθρώπων ποῦ μόνο ἀπὸ τὴ φορὰ τῶν πραγμάτων θέλουν νὰ φανοῦν εὐχάριστοι κάπως καὶ στοὺς δημοτικιστῆς, πρέπει νὰ τοὺς ἐγκαταλείφουν ἀμέσως. Γιατί ποτὲ κανεὶς κάτοχος μιᾶς ἀλήθειας, ἔστω καὶ τῆς μικρότερης, δὲν ἐδέχτηκε νὰ τὴν μοιράσει σὲ δυὸ καὶ τὴ μισὴ νὰ κρατήσῃ καὶ ν' ἀπορρίξει τὴν ἄλλη, ἔστω κι' ἂν ὁ τρόπος αὐτὸς ὑποδεικνύεται κι' ἀπὸ τὸν πιὸ δίκαιο Σολομῶντα.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΗΛΙΑΔΗΣ